

urban environment. The analysis of the place and role of a small garden in a modern city allows us to consider it a necessary and relevant element of modern urban interior architecture..

Keywords: *garden and park art; compositional structure; landscape element; urban landscaping; functional zoning*

Постановка проблеми. У XXI сторіччі ландшафтна архітектура набуватиме усе більшого значення як засіб формування якісно нового середовища життєдіяльності суспільства. Оволодіння знаннями з ландшафтної архітектури і ландшафтного проектування вельми необхідне з позиції подальшого вдосконалення життєвого простору людини різних містобудівних рівнів на основі гармонійного поєднання його природних та антропогенних елементів [1]. Нині загально визнано, що завдання ландшафтної архітектури – важлива складова, яка вирішує цілий комплекс питань, пов'язаних із формуванням повноцінного життєвого існування людини [2].

У нових соціально-економічних умовах кінця XX – початку XXI століття в містобудівному проектуванні виникла необхідність комплексного підходу до проектування малих садів як фрагментів середовища сучасного міста. Облаштування цих об'єктів доцільне для створення позитивно-емоційного, лікувально-оздоровчого та естетико-художнього впливу на людину в умовах великого міста [3].

Аналіз публікацій. Дослідження, присвячені особливостям ландшафтного дизайну, описані в наукових працях І. В. Древаль, Л. С. Залеської та Є. М. Мікуліної, М. Н. Демидко та О. П. Євсєєвої, В. В. Дормідонтової, Н. А. Унагаєвої, О. Б. Сокольської, Т. О. Черноногової та ін. [1–7].

Мета статті – визначення потреби та важливості проектування малих садів у міському середовищі та приватному садово-парковому будівництві.

Результати досліджень. Часто кажуть, що сучасний малий сад – це «кімната просто неба». Це визначає специфіку його структури, де основне – маленький майданчик для відпочинку, на якому

розміщені або пісочниця, гойдалки і дерев'яні коні, або лавки і столи з тіншовим навісом, квітником, фонтаном. Житловий двір будується як серія таких «кімнат», іноді об'єднаних навколо дещо більшого простору («залу», якщо продовжувати аналогію з інтер'єром), іноді утворюють «анфіладу», але завжди по можливості ізольованих один від одного. Приквартирні сади, незалежно від того, розміщені вони на землі або на даху, вже повністю влаштовуються як ділянки, що безпосередньо пов'язані з інтер'єром і розвивають його простір.

В історичному розрізі садово-паркового мистецтва, можна відмітити проектування малих садів в основному при монастирях (рис. 1) чи приватних садибах, наприклад, оформлення внутрішнього дворику будівлі, келій або церков. Ці малі сади, не руйнуючи просторової єдності ансамблю, в той же час підкреслювали його поділ на частини, служили фоном для архітектури.

У розвитку садово-паркового мистецтва XVI–XVII ст. своєрідним явищем були Верхові розважальні сади, створені при багатих хоробах на спеціальних кам'яних склепіннях подібно до висячих садів Семіраміди. У XVII столітті існували сади на дахах і терасах палаців, або так звані «прикімнатні» сади.

У сучасних умовах функції малих садів розвиваються, що, відповідно, вимагає нових композиційних і образних рішень, на основі послідовності і новаторства [3]. Крім цього, слід враховувати, що садово-паркове мистецтво – найбільш ємне відображення ступеня розвитку людини в кожну історичну епоху.

Сад – це світ, створюваний людиною відповідно до її вмінь, досягнень і уявлень на кожному історичному етапі. Саме цим пояснюється виняткова «сприйнятливість» садово-паркового мистецтва до нововведень у всіх інших сферах людської діяльності [8].

Рис. 1. Малий аптекарський сад Спасо-Евфимієва монастиря [6; 21]

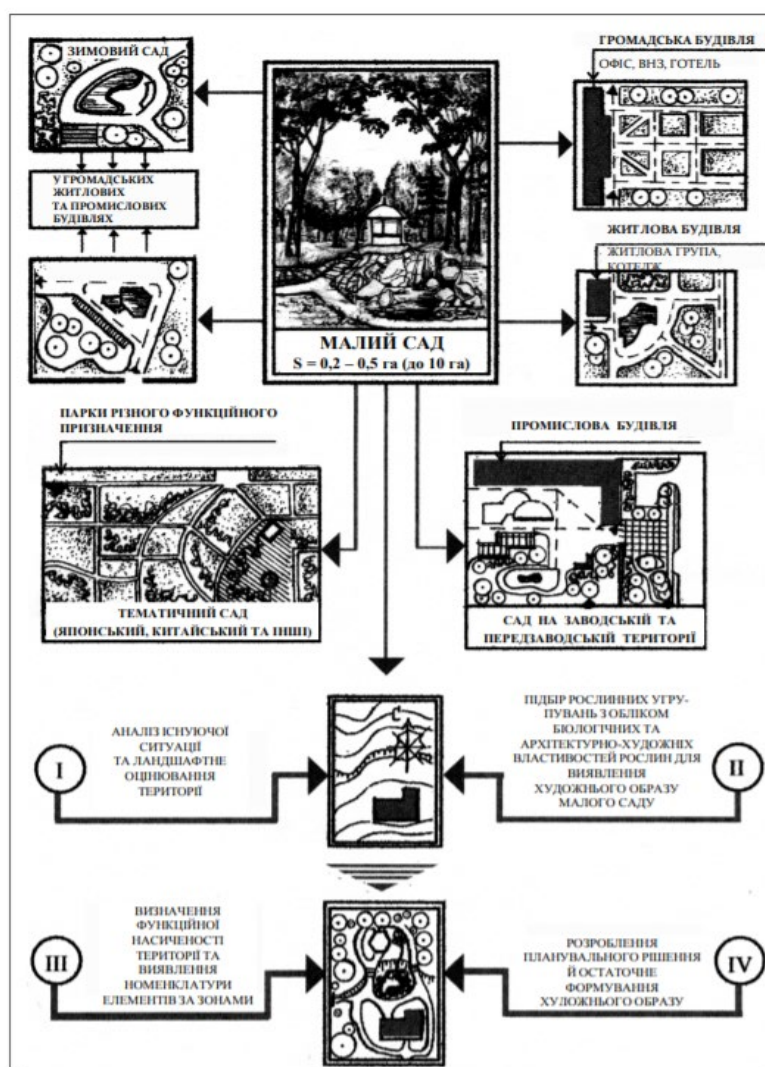

Рис. 2. Прийоми розміщення та етапи формування малого саду [10; 23]

Проектуванню малих садів наразі приділяють велику увагу, тому існує їх велика різноманітність в архітектурно-

ландшафтній організації. Малі сади відрізняються різноманітністю ландшафтних, композиційних, стилевих особливостей,

складу рослинності, прийомів планування [9]. Залежно від характеру планувальної організації і образного вирішення їх можна класифікувати за цілою низкою критеріїв: за функціональним призначенням (для короточасного відпочинку або тривалого, повсякденного і періодичного); за конфігурацією в плані і площі охоплення (квадратні, прямокутні або складної форми); за стилем планування (регулярні, ландшафтні або змішані); за характером рельєфу (плоскі, терасовані, горбисті); за пріоритетним видом рослинності (сад хвойних рослин, декоративно листяних, плодово-ягідних, квіткових (розарії, бузкові сади), змішаних тощо) [10].

Малий сад може займати територію в середньому від 0,2 до 5–6, подекуди до 10 га. До малих садів належать озеленені території офісів, готельних комплексів, супермаркетів, вищих навчальних закладів, науково-дослідних інститутів, лікувальних установ, санаторіїв, дитячих садів, шкіл та ін. Малі сади достатньо компактні за територією, яку вони займають з певною ландшафтною темою, можуть входити до планувальної структури парків різноманітного призначення. До малих належать також зимові сади, сади на дахах і внутрішні дворики [10] (рис. 2).

Основною природною умовою, що визначає вибір планування, постає рельєф. Він визначає, з одного боку, мікрокліматичні умови ділянки, розподіл води і, отже, стан рослинності. Загальний архітектурно-художній задум малого саду майже цілком залежить від гармонійного взаємозв'язку його елементів – доріжок, підпірних стінок, сходів, відкосів, розміщення ландшафтних рослинних угруповань і водних пристроїв.

Обмеженість площі малого саду змушує передбачати планувальні прийоми, що ілюзорно збільшують простір. Малі сади з регулярним прийомом планування характеризуються переважанням прямих алей, геометричною формою водойм, майданчиків, квіткового оформлення, симетричними посадками, часто із

застосуванням стрижених живоплотів і окремих екземплярів дерев і чагарників.

Такі малі сади можуть мати симетричне й асиметричне вирішення плану [1]. Загальний архітектурно-художній задум малого саду майже цілком залежить від гармонійного взаємозв'язку його елементів – доріжок, підпірних стінок, сходів, відкосів, розміщення ландшафтних рослинних угруповань і водних пристроїв (рис. 3).

Малий сад виконує рекреаційні та архітектурно-художні функції. Основними спорудами малого саду постають різноманітні малі архітектурні форми – павільйони, тіньові навіси, перголи, трельяжі, лави та ін.; водні пристрої – джерела, струмки, водоспад, каскади, декоративні і плавальні басейни тощо; декоративна скульптура та ін. [12].

Зонування парку допомагає виразити характерні форми і переваги садово-паркового ландшафту функціональної частини парку на тлі іншого в масштабному вирішенні, стильовій своєрідності, співвідношенні природних і штучних складових елементів, інтенсивності благоустрою.

Архітектурно-планувальна організація парку проектується з урахуванням композиційного і просторового об'єднання з насадженнями в міській забудові. Проникнення елементів природи в урбанізоване середовище сприяє органічному включенню ландшафтних елементів у структуру міста, готує відвідувачів до прилучення до живої природи в парку, візуальному включенню в композицію парку цікавих об'єктів міської забудови [13].

Центром композиції малого саду можуть бути елементи ландшафту (квітучі чагарники, квітники, солітер, кам'яний сад) або малі архітектурні форми (фонтан, каскад, струмок тощо). Якщо малий сад проектується в архітектурній споруді, композиція саду повинна бути підпорядкована цьому об'єкту. Розміщуючи МАФи на територіях малих садів, необхідно пам'ятати, що у створенні гармонійного середовища проживання людини головна

роль усе ж має належати масивам зелені, окремим декоративним групам дерев, водним поверхням, геопластиці рельєфу. Для проектування за малих масштабів

архітектурних об'єктів озеленення потрібне максимальне абстрагування, доцільно застосовувати силуетний спосіб зображення (рис. 4).

Рис. 3. Планування малого саду у регулярному та пейзажному стилях [11]

Рис. 4. Озеленення дахів як приклад малих садів у міському середовищі [14]

Проектуючи малий сад, як і будь-який ландшафтний об'єкт, необхідно продумати образ і емоційне забарвлення пейзажу, використовуючи універсальні закони композиції. Необхідно розробити сценарій пересування по саду під час руху від однієї композиції до іншої у відвідувача повинна відбуватися постійна зміна враження. Яскраві композиції (складні за формою і насичені за кольором) повинні чергуватися з нейтральними (паузами) – однорідним спокійним ландшафтом (групою з одного виду рослини, живоplotом тощо) [10].

Загальний архітектурно-художній задум малого саду майже цілком залежить від гармонійного взаємозв'язку його елементів – доріжок, підпірних стінок, сходів, відкосів, розміщення ландшафтних рослинних угруповань і водних пристроїв.

Висновки. Малий сад підпорядкований особливим законам проектування. Його невелика площа зобов'язує ландшафтного архітектора особливо продумати функціональне використання території, раціональний рух, прикриття меж тощо. Особливого значення в саду набувають деталі – декоративні стінки, перголи, що розділяють спільний простір; павільйони відпочинку, що зливаються із садом через

лоджії, внутрішні двори, великі отвори вікон; малюнок покриття доріжок. Різноманітні поєднання рельєфу, води та рослинності створюють базу для формування численних ландшафтних композицій з високим ступенем емоційного впливу. У кожному окремому випадку один із елементів ландшафту постає провідним.

Отож, основа планування такого саду – це створення максимальних зручностей для відпочинку, органічне поєднання зовнішнього та внутрішнього просторів, використання нових будівельних матеріалів і технологій. Із усіх ландшафтних компонентів рослинність стає головним засобом формування будь-якої території присадибної ділянки. За допомогою рослинності можна забезпечити добре ізолювання від оточення, якщо в цьому є потреба. Для цього варто використовувати вертикальне озеленення, а також двоярусну посадку дерев за периметром саду.

Такі прийоми дадуть змогу забезпечити повну ізоляцію внутрішнього простору та відмежувати його від негативних зовнішніх факторів. Обмеженість майданчика малого саду спонукає використовувати різноманітні планувальні прийоми, які ілюзорно збільшують його простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Древалі І. В. Теоретичні й методичні основи архітектурного проектування» (М 3.1) для студентів 3-го курсу освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр за напрямом підготовки 6.060102 «Архітектура» спеціальності «Містобудування»: конспект лекцій. Харків: ХНАМГ, 2011. 50 с.
2. Залеская Л. С., Микулина Е. М. Ландшафтная архитектура. Москва: Стройиздат, 1979. 240 с.
3. Демидко М. Н., Евсеева О. П. Типология и принципы ландшафтной организации городских малых садов. Минск: БГТУ, 2012. 50 с.
4. Дормидонтова В. В. История садово-парковых стилей. Под ред. Попова И. В. Казань: ГУП ПИК «Идел-Пресс», 2004. 207 с.
5. Унагаева Н. А. Социально ориентированная среда проектирования общественно-активных мест города. Самоидентификация архитектурных школ в условиях глобализации архитектурного процесса: сб. тез. междунар. конф. Саратов: СГТУ, 2009. С. 199–202.
6. Сокольская О. Б. История садово-паркового искусства. Саратов: ФГБОУ ВО Саратовский ГАУ, 2016. 178 с.
7. Черноусова Т. О. Садово-паркове та ландшафтне будівництво (для студентів 3-го курсу денної і 4-го курсу заочної форм навчання напряму підготовки 0921 (6.060101) «Будівництво» спеціальності «Міське будівництво та господарство»): конспект лекцій з курсу. Харків: Харківська національна академія міського господарства, 2010. 56 с.
8. Крижановська Н. Я., Вотінов М. А., Смірнова О. В. Основи ландшафтно-архітектури та дизайну. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. 348 с.
9. Потаєв Г. А. Архітектурно-ландшафтний дизайн: теорія і практика, 2017. URL: https://studref.com/302503/agropromyshlennost/arhitekturno-landshaftnyy_dizayn_teoriya_i_praktika (дата звернення: 17.08.21).

10. Березина Е. А., Колпакова М. Р., Старикова Т. С. Малый сад в системе большого города : методические указания и программа-задание к практическим занятиям по курсу «Ландшафтная архитектура». Новосибирск : Новосибирская государственная архитектурно-художественная академия, 2013. 28 с.
11. Паніна О. Малі сади і внутрішні дворики, 2016. URL: <http://www.panielena.narod.ru/landshaftMaliSad.html> (дата звернення : 17.08.21).
12. Бауэр Н. В. Ландшафтное проектирование. Тюмень : ТюмГНГУ, 2011. 240 с.
13. Николаевская З. А. Садово-парковый ландшафт. Москва : Стройиздат, 1989. 344 с.
14. Малый сад, 2015. URL : https://studopedia.ru/9_218422_maliy-sad.html (дата звернення : 17.08.21).

REFERENCES

1. Dreval I.V. *Teoretychni y metodychni osnovy arkhitekturnoho proektuvannya» (M 3.1) dlya studentiv 3 kursu osviti o kvalifikatsiynoho rivnya bakalavr za napryamom pidhotovky 6.060102 «Arkhitektura» spetsial'nosti «Mistobuduvannya» : konspekt lektsiy z dysypliny* [Summary of lectures on the subject “Theoretical and methodological foundations of architectural design” (M 3.1) for 3rd year students of educational qualification level bachelor in the direction of training 6.060102 – “Architecture” specialty “Urban Planning”]. Kharkiv : Kharkiv National Academy of Municipal Economy, 2011, 50 p. (in Ukrainian).
2. Zalesskaya L.S. and Mikulina E.M. *Landshaftnaya arkhitektura* [Landscape architecture]. Moscow : Stroyizdat Publ., 1979, 240 p. (in Russian).
3. Demidko M.N. and Evseeva O.P. *Tipolohiya i pryntsyipy landshaftnoyi orhanizatsiyi gorodskyyh malykh sadov* [Typology and principles of landscape organization of urban small gardens]. Minsk : BSTU, 2012, 50 p. (in Russian).
4. Dormidontova V.V. *Istoriya sadovo-parkovykh styley* [History of garden and park styles]. Kazan' : SUE PIK “Idel-Press”, 2004, 207 p. (in Russian).
5. Unagaeva N.A. *Sotsial'no-oriyentirovannaya sreda proyektirovaniya obshchestvenno-aktivnykh mest goroda* [Socially-oriented environmental design of socially active places of the city]. *Samoidentifikatsiya arkhitekturnykh shkol v usloviyakh globalizatsii arkhitekturnogo protsessa: sb. tez. mezhdunar. konf.* [Self-identification of architectural schools in the conditions of globalization of architectural process : coll. of abstracts of the intern. conf.] Saratov : SGTU Publ., 2009, pp. 199–202. (in Russian).
6. Sokolska O.B. *Istoriya sadovo-parkovogo iskusstva* [History of garden and park art]. Saratov : FGBOU VO Saratovskiy GAU Publ., 2016, 178 p. (in Russian).
7. Chernonosova T.O. *Sadovo-parkove ta landshaftne budivnytstvo» (dlya studentiv 3 kursu dennoyi i 4 kursu zaachnoyi form navchannya napryamu pidhotovky 0921 (6.060101) «Budivnytstvo» spetsial'nosti «Mis'ke budivnytstvo ta hospodarstvo»): konspekt lektsiy z kursu* [Summary of lectures on the course “Landscape and Landscape Construction” (for students of the 3rd year of full-time and 4th year of distance learning in the direction of training 0921 (6.060101) “Construction” specialty “Urban Construction and Economy”)]. Kharkiv : Kharkiv National Academy of Municipal Economy, 2010, 56 p. (in Ukrainian).
8. Kryzhanovska N.Ya., Votinov M.A. and Smirnova O.V. *Osnovy landshaftnoyi arkhitektury ta dyzaynu* [Fundamentals of landscape architecture and design]. Kharkiv : Kharkiv National Academy of Municipal Economy, 2019, 348 p. (in Ukrainian).
9. Potaev G.A. *Arkhitekturno landshaftnyy dizayn: teoriya i praktyka* [Architectural landscape design : Theory and practice]. URL : https://studref.com/302503/agropromyshlennost/arhitekturno-landshaftnyy_dizayn_teoriya_i_praktika (Accessed : 01 September 2021). (in Russian).
10. Berezina E.A., Kolpakova M.R. and Starikova T.S. *Malyy sad v sisteme bol'shogo goroda : metodicheskiye ukazaniya i programma-zadaniye k prakticheskim zanyatiyam po kursu «Landshaftnaya arkhitektura»* [A small garden in the system of a big city: methodical instructions and program-tasks for practical classes on the course “Landscape Architecture”]. Novosibirsk : Novosibirsk State Academy of Architecture and Art, 2013, 28 p. (in Russian).
11. Panina O. *Mali sady i vnutrishni dvoryky* [Small gardens and courtyards]. URL : <http://www.panielena.narod.ru/landshaftMaliSad.html> (Accessed : 01 September 2021). (in Russian).
12. Bauer N.V. *Landshaftnoye proektirovaniye* [Landscaping]. Tyumen : Industrial University of Tyumen, 2011, 240 p. (in Russian).
13. Nikolaevskaya Z.A. *Sadovo-parkovyy landshaft* [Garden and park landscape]. Moscow : Stroyizdat Publ., 1989, 344 p. (in Russian).
14. *Malyy sad* [Small garden]. URL : https://studopedia.ru/9_218422_maliy-sad.html (Accessed : 01 September 2021). (in Russian).

Надійшла до редакції: 05.02.2022.